

profession-related demands, to keep up on innovations in medicine and health care, and to adhere to live-long learning education. Thus, students' scientific society is directed towards improving the professional development of future doctors that is based on the achievements obtained by students taking into consideration their capabilities, interests, and the best graduates are recommended to start career as a researcher or lecturer at the medical university.

УДК 378.147:61

Товстяк М. М., Голованова І. А.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО СТРУКТУРУВАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ДИСЦИПЛІН МЕДИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

Національною стратегією розвитку освіти в Україні до 2021 року актуалізовано в якості найбільш значущих цілей найближчого десятиліття підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян нашої держави відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя. Усе окреслене вимагає, насамперед, забезпечення вітчизняної системи освіти висококваліфікованими кадрами, підготовленими у відповідності з найбільш прогресивними вітчизняними та світовими тенденціями. Адже саме професіоналізм, його компетентність бачиться головною умовою успішного функціонування медичної галузі на всіх її рівнях. Проблеми структурування змісту навчального матеріалу, що забезпечує ефективність його дидактичної презентації та, як наслідок, підвищує рівень результативності навчання, розглядаються дидактикою на всіх освітніх рівнях і мають багатовікову історію. Сучасні підходи до їхнього вирішення пов'язані насамперед зі специфікою нинішнього періоду, що визначається фахівцями як інформаційний через величезні потоки доступної індивідуї інформації та постійно зростаючі можливості для її передачі, представлені в роботах дослідників. Проте аналіз практики навчальної діяльності в освітній галузі, наукові пошуки у сфері підготовки та професійної діяльності медичного професіонала акцентують сьогодні наявність низки взаємопов'язаних суперечностей, що ускладнюють вирішення проблеми формування й подальшого вдосконалення професійної компетентності такого фахівця. Актуальність окресленої проблеми, недостатнє її вивчення, необхідність усунення недоліків зумовили вибір теми дослідження «Наукові підходи до структурування змісту навчального матеріалу дисциплін медичного спрямування».

Ключові слова: структурування змісту, наукові підходи, дидактичні засади.

Вступ

Національною стратегією розвитку освіти в Україні до 2021 року актуалізовано в якості найбільш значущих цілей найближчого десятиліття підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян нашої держави відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя. Усе окреслене вимагає, насамперед, забезпечення вітчизняної системи освіти висококваліфікованими кадрами, підготовленими у відповідності з найбільш прогресивними вітчизняними та світовими тенденціями. Адже саме професіоналізм, його компетентність як фахівця бачиться головною умовою успішного функціонування медичної галузі на всіх її рівнях.

Мета

Полягає в обґрунтуванні дидактичних засад, наукових підходів до структурування змісту навчального матеріалу дисциплін медичного спрямування.

Методи дослідження: бібліосемантичний, історичний та системного аналізу.

Результати і обговорення

Інтегрування України у світову спільноту вимагає удосконалення соціально-педагогічних умов освіти молодого покоління, впровадження ідей гуманістичної педагогіки та технологій орієнтованого на майбутню професійну діяльність навчання. Ефективному вирішенню проблем гуманізації і демократизації українського суспільства, безумовно, сприятиме модернізація системи освіти в контексті європейських вимог, її структурне та змістове оновлення. Згідно з Законом України «Про вищу освіту», Указом Президента України «Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні» здійснюється цілеспрямована робота з метою створення нової законодавчої та нормативної бази вищої освіти, оновлюються зміст, структура і методи навчання, впроваджуються у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів міжнародні, галузеві стандарти підготовки фахівців.

У цих умовах важливо забезпечити об'єктивне теоретичне обґрунтування досліджуваним процесам, що стосуються раціонального впорядкування змісту навчальних дисциплін або ж його структурування. Іншими словами, необхідно виявити дидактичні засади структурування

зазначеного змісту, здатні пояснити його концептуальні орієнтири і окреслити вимоги до здійснення [6].

Це досить складно, оскільки зміст матеріалу навчальної дисципліни являє собою неоднорідне, багатоаспектне утворення. Якщо у когнітивному аспекті ми виокремлювали в ньому предметну, методологічну та науково-історичну підструктури, то відповідно до тих завдань, які вирішуються в процесі навчання, а також їхнього відношення до визначеного освітньо-професійною характеристикою змісту нами виокремлюються такі його основні складники як фундаментальний, варіативний і праксеологічний, що в процесі структурування утворюють діяльно-смыслову єдність і водночас презентують різноманітність інформації, яка лежить в основі навчального матеріалу, і її здатність виконувати у ході навчання функції опису, пояснення, припису, зв'язку [7].

Фундаментальний складник являє собою інформаційний пласт, який по відношенню до завдання цілей навчальної дисципліни є первинним, і в ході освоєння якого студенти отримують можливість ознайомитися з необхідним і достатнім обсягом інформації, який дозволяє висловлювати об'єктивні судження щодо базових проблем наук, які даною дисципліною презентуються, і користуватися їхніми положеннями для вирішення завдань загальнотеоретичного плану. Саме він, на наш погляд, становить той інваріант, який і можна назвати «кістяком» чи то дисципліни в цілому, чи то її окремих структурних одиниць, які розглядаємо як її відносно самостійні змістові підсистеми.

Значущість фундаментального складника полягає в тому, що він висвітлює теорію, визначальну для галузі знань, яку опановують студенти. Саме він відмежовує цю галузь від іншого знання, значущого для наукової чи професійної діяльності майбутнього фахівця, розкриває основні точки зору на об'єкт і предмет вивчення, дає йому опору, на тому чи іншому етапі розвитку наукової теорії, трактовку як феномену об'єктивної реальності [5].

Варіативний складник у структурі змісту навчальної дисципліни дозволяє розглянути фундаментальну теорію через призму тих завдань, які вирішуються при вивченні дисципліни суголосно викладачем і студентом. Цей складник можна трактувати через постановку надзавдання, що його вирішує викладач засобами навчального матеріалу.

При роботі викладача зі змістом навчального матеріалу певної дисципліни він відштовхується від стратегічних цілей її вивчення, але сам процес викладання вибудовує на похідних, тактичних цілях, що вимагають залучення матеріалу варіативного, тобто, з педагогічної точки зору, найбільш відповідного ситуації. Цей матеріал розкриває, ілюструє, надає практичної осмисленості фундаментальним складникам, які, в свою

чергу, створюють підґрунтя для ефективного оперування змістовими варіантами, вбудовуючи їх до певної системи, де кожен із них отримує пояснення, обґрунтування, прогностичні підстави.

Проте у ході навчання визначений зміст неминуче зазнає трансформацій, детермінованих специфікою тих, хто навчається. І ці трансформації можуть бути як негативними (відхід від первинного задуму, вимушене зміщення акцентів в умовах обмеженого навчального часу внаслідок невдалості первинного проекту освоєння дисципліни, необхідністю його поспішної перебудови, що неминуче призведе до навчальних втрат), так і позитивними (доречне доповнення навчального змісту продуктами самостійної діяльності студентів, що, поруч із іншим, сприяє двом важливим моментам: уносить до нього певну новизну, допомагаючи необхідному в сучасних умовах перманентному оновленню навчального змісту, та дозволяє адаптувати і взаємоузгодити зовнішні по відношенню до особистості студента цілі з внутрішніми) [4].

В результаті таких позитивних трансформацій до змісту дисциплін в процесі їхнього вивчення вноситься третій, праксеологічний складник, ігнорувати який, на наш погляд, недоречно. Його наявність не є стихійною, випадковою – вона досить чітко відображає оптимальну позицію майбутнього фахівця в навчальному процесі і суголосна ідеї навчального співуправління, про яку говорилося вище.

Зміст навчального матеріалу дисципліни є неоднорідним також відповідно до основної сфери його презентації в навчальному процесі; тут він може розглядатися в декількох ракурсах:

– загальнопрофесійному, що має на меті, поперше, відмежувати ту чи іншу дисципліну від споріднених, запобігати необґрунтованому дублюванню навчальної інформації, а по-друге, дозволяє уникнути змістового розриву між ними, здійснювати міждисциплінарні зв'язки, забезпечуючи, таким чином, цілісність і системність професійної підготовки, здатність фахівця розглядати ситуації професійної реальності якнайбільш різноманітно і об'єктивно. [2] Не можна охопити неосяжне, і водночас, не варто надміру подрібнювати реальність у призмі цілей і завдань надмірної кількості локальних дисциплін, що не спроможні об'єктивно відобразити систему діяльності. Але часто це призводить лише до того, що губиться наскрізна думка, яка має виступати організаційно-змістовим стрижнем матеріалу і підґрунтям певних світоглядних переконань, що мають бути сформовані засобами вивчення дисципліни [1];

– конкретно-дисциплінарному, згідно з яким загальний змістовий масив розподіляється на окремі теми, які акцентують увагу на провідних аспектах навчального змісту саме цієї дисципліни, презентують значення відповідних реалій у цілісній структурі професійної діяльності під тим

кутом зору, який визначається предметом вивчення тієї чи іншої навчальної дисципліни, поєднуючись у змістові модулі, кожен з яких відображає певну комплексну ідею вивчення навчального матеріалу і реалізує найбільш значущі взаємозв'язки між темами; власне дидактичному, що узгоджує поставлені перед навчальною дисципліною і розподілені за змістовими модулями завдання та прийняті способи їхнього вирішення у навчальному процесі;

– безпосередньо-діяльнісному, що орієнтує як викладача, так і студента на виконання особистісно детермінованих дій, насамперед комунікативних, засобами яких індивідуалізується процес засвоєння навчального змісту, покликаний забезпечити формування професійних компетентностей майбутнього фахівця. Зміст навчального матеріалу трансформується у зміст діяльності, яка зовнішньо зорієнтована на досягнення стратегічних цілей вивчення дисципліни, але обов'язково матиме на собі особистісний відбиток [3].

Відповідно до значущості і обсягу навчального змісту, що структурується, бачаться чинними чотири етапи структурування: інтердисциплінарний, внутрішньо дисциплінарний, внутрішньо модульний, структурно-тематичний.

Аналіз фундаментальної навчальної інформації і вибір шляхів її засвоєння, що відповідають завданням вивчення дисципліни в загальному контексті підготовки спеціаліста, розглядаємо як первинний, *інтердисциплінарний етап*, який вирізняється яскраво вираженою діалектичністю. Його завданням є, з одного боку, виокремлення певної дисципліни серед споріднених, розкриття лише їй притаманного змісту, постановку фундаментальних завдань, а з іншого, – акцентування тих елементів змісту, які відображають спільні для цих дисциплін явища, і пошук адекватних способів їхнього висвітлення задля формування загальнопрофесійних компетентностей майбутнього фахівця.

Внутрішньодисциплінарний етап передбачає виокремлення в змісті дисципліни змістових модулів, кожен з яких являє собою відносно самостійну логічно завершену частину навчального матеріалу й зорієнтований на оволодіння певними компетенціями [9].

Внутрішньомодульний етап структурування змісту навчального матеріалу зорієнтований на виокремлення в змістовому модулі окремих тем, що не лише розкривають його основне інформаційне наповнення, а й окреслюють обсяг матеріалу, доступний для вивчення на одній лекції чи/та одному практичному занятті. В умовах вищої школи це також важливо, оскільки в часі відповідає 1-2 тижневому проміжку для виконання аудиторної та позааудиторної роботи і відображає традиційний для вітчизняного вишу тижневий ритм занять, що, як показує досвід, має для студентів чимале організаційне значення [9]. На внутрішньомодульному етапі відбувається осно-

вне узгодження теоретичних та практичних аспектів засвоєння змісту навчального матеріалу, забезпечується їхнє оптимальне поєднання в навчальному процесі та добір форм діяльності, у якій має відбуватися їхнє освоєння і яка сама є джерелом інформації для найбільш ефективного вибудовування такого освоєння.

Структурно-тематичний етап має важливе значення для керованості процесом навчання як постійної взаємодії викладання і учіння, що враховує специфіку певної навчальної ситуації, яка значною мірою залежна від характеристик її суб'єктів і може впливати на оперування навчальним матеріалом у контексті безпосередньої взаємодії [10]. При вивченні різних дисциплін однією з провідних ознак такої ситуації є значна міра самостійності тих, хто навчається, наявна в них здатність до індивідуально зумовлених способів опрацювання навчального змісту, що вимагає відповідного проектування дидактичного процесу в межах конкретної теми і заняття.

Проте успішна організація засвоєння студентами навчального змісту вимагає звертання до явищ більш високого концептуального порядку як підґрунтя системно-технологічного розроблення процесу структурування навчального матеріалу дисциплін, оскільки вона дозволяє надати навчальному процесу наукової вивірності, логічної стрункості, а отже – гарантованості успішного результату. Йдеться про методологічні підходи та принципи структурування навчального матеріалу, що позиціонуються нами як дидактичні засади цього процесу.

Висновок

Отже, структурування навчального змісту дисциплін розглядається нами з інтегративних позицій, що зумовлені особливістю професійних вимог до майбутнього фахівця, який має в процесі освоєння навчального змісту отримати науково обґрунтований, кваліфіковано скоригований досвід, що узгоджується з цільовим призначенням вивчення названих дисциплін.

Широкий спектр знань і умінь майбутнього професіонала вимагає від викладача реалізації гнучкої моделі вивчення навчальної дисципліни, що враховує окреслені вище рівні конкретизації змісту навчального матеріалу в процесі професійної підготовки і дозволяє оптимально поєднати в ході навчання формування як об'єктивного, так і суб'єктивного підґрунтя майстерності на науково обґрунтованих дидактичних засадах. У період навчання межі освоєння визначених частин цього обсягу є досить умовними і орієнтуються на певні стандарти, в основі яких методисти намагаються покласти оптимальне співвідношення між бажаним і можливим, співвідносячи професійні вимоги з психологічно і педагогічно обґрунтованими та апробованими в практичній діяльності перспективами навчання.

References

1. Androshchuk IV. Freym yak sposib vyzualizatsiyi navchalnoy informatsiyi [Freedom as a way of visualizing educational information.] Youth and Market. 2011; 6 (77): 78-84. (Ukrainian).
2. Balutina KM. Uzgodjenna zasobiv osvity z yi cylyamy yak obektyvna neobhidnist [Harmonization of the means of education with its goals as an objective necessity] Image of a modern teacher. 2007; 1-2: 3-5. (Ukrainian).
3. Belyak OM. Strukturuvannya navchalnoi informatsiyi yak skladova pydgotovky studentyv nemovnyh specialnostei [Structuring of educational information as a component of preparation of students of non-native specialties] Science and education. 2014; 3: 12-15. (Ukrainian).
4. Verbitsky V. Tehnologizatsiya navchalno-vyhovnogo procesu v pozashkilnomu osvytomu prostory yak pryntsyp vyhovannya osobistosti [Technologization of the educational process in the extracurricular educational space as a principle of education of the individual Native school]. 2010; 10: 12-16. (Ukrainian).
5. Dzyubenko YV, Oliynyk LV. Osoblyvosti tehnologichnogo pidhodu do navchalnogo procesu u vischyi shkoly yak provydnogo zasobu uogo optimizatsiyi [Features of the technological approach to the educational process in the high school as a leading means of its optimization] [Electronic resource]; 2007. Available from: http://novyn.kpi.ua/2007-3-1/02_Dzyubenko.pdf
6. Dolnikova LV, Tsubova OL. Strukturuvannya zmystu navchalnih dyscyplin yak vaglyva peredumova dlya pydvischennia yakosti pidgotovky fahivtsia [Structuring the content of educational disciplines as an important prerequisite for improving the quality of training specialists] [E-mail resource]; 2013. Available from: www.irbisnbnv.gov.ua/cgibin/irbis_nb_uv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VNULPM_2013_767_56.pdf
7. Chornous OA. Dydaktichni umovy organizatsiyi samostynoi navchalnoi diyalnosti studentiv [Didactic conditions of organization of independent educational activity of students] Theory and methods of teaching and education: Sb. sciences works Kharkov. natsionalniy pedagogychniy unyversytet them G.S. Skovoroda; 2008; 153-159 (Ukrainian).
8. Chornous OA. Metody stimulyvannya ta motivatsiyi navchannya studentiv [Methods of stimulation and motives of students' learning] Modernization of education: searches, problems, perspectives: materials of sciences. conf., May 22-25 2006 g.; Kyiv - Pereyaslav-Khmelnytsky; 2006. P. 92 – 94. (Ukrainian).
9. Chornous OA. Cylyysna sistema strukturnykh elementyv navchalnoi diyalnosti studentiv [Integral system of structural elements of educational activity of students] Materialy nayk. konferentsii, May 15-17, 2007 g.; Kharkivskiy natsionalniy pedagogychniy unyversytet them G.S. Skovoroda; 2007; P.58 – 60 (Ukrainian).
10. Chornous OA. Vzaemna pidtrimka myg pedagogom y studentom – odna iz umov efektyvnosti procesu navchannia [Mutual support between the teacher and the student is one of the conditions for the effectiveness of the learning process] Science and social problems of society: education, culture, spirituality: materials science-practice conf., May 20-21, 2008 g.; Kharkiv; 2008. P.140 – 143 (Ukrainian).

Реферат

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К СТРУКТУРИРОВАНИЮ СОДЕРЖАНИЯ УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА ДИСЦИПЛИН МЕДИЦИНСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ

Товстяк М. М., Голованова И. А.

Ключевые слова: структурирование содержания, научные подходы, дидактические принципы.

Национальной стратегией развития образования в Украине до 2021 года актуализировано в качестве наиболее значимых целей ближайшего десятилетия повышение доступности качественного, конкурентоспособного образования для граждан нашего государства в соответствии с требованиями инновационного устойчивого развития общества, экономики, обеспечения личностного развития человека в соответствии с его индивидуальными задатками, способностями, потребностями на основе непрерывного обучения. Все очерченное требует, прежде всего, обеспечения отечественной системы образования высококвалифицированными кадрами, подготовленными в соответствии с наиболее прогрессивными отечественными и мировыми тенденциями. Ведь именно профессионализм, его компетентность видится главным условием успешного функционирования медицинской отрасли на всех ее уровнях. Проблемы структурирования содержания учебного материала, что обеспечивает эффективность его дидактической презентации и, как следствие, повышает уровень результативности обучения, рассматриваются дидактикой на всех образовательных уровнях и имеют многовековую историю. Современные подходы к их решению, связанные прежде всего со спецификой нынешнего периода, который определяется специалистами как информационный из-за огромных потоков доступной индивидуальной информации и постоянно растущих возможностей для ее передачи, представлены в работах исследователей. Однако анализ практики учебной деятельности в сфере образования, научные исследования в области подготовки и профессиональной деятельности медицинского персонала акцентируют сегодня наличие ряда взаимосвязанных противоречий, затрудняющих решение проблемы формирования и дальнейшего совершенствования профессиональной компетентности такого специалиста. Актуальность обозначенной проблемы, недостаточное ее изучение, необходимость устранения недостатков обусловили выбор темы исследования «Научные подходы к структурированию содержания учебного материала дисциплин медицинского направления».

Summary

SCIENTIFIC APPROACHES TO STRUCTURING THE CONTENT OF EDUCATIONAL MATERIAL FOR MEDICINE DISCIPLINES

Tovstiyak M. M., Holovanova I. A.

Key words: content structuring, scientific approaches, didactic principles.

Increase in the accessibility to quality, competitive education for the citizens of our country in accordance with the demands providing innovative sustainable development of the social society, economic growth, ensuring the development of persons according to their individual as presentation aspirations, abilities, needs on the basis of lifelong learning has been identified by the National Strategy for the Development of Education in Ukraine up to 2021 as the most important goals for the next decade. Achieving these purposes is impossible without engaging highly qualified, skilled and motivated personnel trained in accordance with the most progressive national and world trends. After all, it is professionalism, professional competencies are considered as the main prerequisites for successful functioning of the health care system at all its levels. Issues on structuring the content of the educational material that ensures the effectiveness of its didactic im-

plementation and, as a consequence, increases the level of learning effectiveness, are considered by didactics through all educational levels and have a long history. Modern approaches to their solution, related primarily to the specifics of the current period, identified by professionals as information era due to the huge streams of affordable information and the ever-increasing opportunities for its transfer are presented in this work. However, the analysis of the educational activities in the educational sphere, scientific research toward the improvement of training and professional activity of the medical professional emphasize today the existence of a number of interrelated contradictions that complicate the problem of the development and further improvement of the profession-related competencies. Relevance of the outlined problem, being insufficiently studied, and the necessity to overcome these outcomes has defined the choice of the theme of the research presented.